

ORIOI DE BOLÒS I LA CRIPTOGÀMIA

Oriol de Bolòs inclogué alguns briòfits i líquens en molts dels seus inventaris, seguint l'exemple de Braun-Blanquet, però no es dedicà directament a les plantes no vasculars.

Ara bé, és important assenyalar que se sentia hereu de l'obra iniciada per Font i Quer i continuada pel seu pare Antoni de Bolòs al capdavant de l'Institut Botànic de Barcelona. El concepte que Font i Quer tenia de la botànica, i que aplicà des del primer moment a la seva obra de direcció de l'Institut, abastava tots els grups d'organismes que Linné va aplegar en les seves obres de botànica, incloent les plantes no vasculars, que el gran botànic suec havia arraconat en una de les seves vint-i-quatre classes, que anomenà *Cryptogamia* (és a dir, 'sense òrgans reproductors visibles'). Font i Quer havia intentat impulsar l'estudi de totes les plantes no vasculars de Catalunya. En aquesta línia, trobem el seu valuós intent de desenvolupar la micologia, amb treballs propis, estimulants micòlegs del país, com Joaquim Codina i Vinyes (1868-1934), i portant a Catalunya grans experts com René Maire (1931 i 1933), Roger Heim (1932) i Rolf Singer (1934), dins del que anomenà Pla Quinquennal Micològic de Catalunya. També intentà desenvolupar la liquenologia (adquisició de l'herbari de Manuel Llenas i de diverses exsiccates, direcció de la tesi doctoral d'Antoni Esteve i Subirana, publicada el 1932) i, ja en els temps difícils de la postguerra, va fer el mateix amb la briologia (suport del treball de Prudenci Seró, Creu Casas, Josep Vives i Montserrat Ubach) i la ficologia (primers treballs de Ramon Margalef i Carles Bas).

Antoni de Bolòs féu sempre costat a aquesta orientació, i reprengué la invitació de micòlegs estrangers (André Bertaux, 1961) i reinstaurà les exposicions de bolets, que havien estat iniciades a Girona i la Cellera per Codina i continuades

per Font, ja com a activitat de l'Institut Botànic. L'exposició de la tardor de l'any 1961, a la capella de l'Hospital de la Santa Creu, a la qual Oriol de Bolòs convidà tots els seus alumnes, fou decisiva per despertar el nostre interès vers la micologia. Bolòs explicà, des del 1953 fins al 1975, l'assignatura de criptogàmia, de curs complet, estructurada segons el *Syllabus der Pflanzenfamilien*, d'Engler (1954), i segons els llibres de Wettstein (1960) i de Strasburger (1960), amb una certa influència de l'obra de Chadeaud (1960). També va fer els possibles per desenvolupar les classes pràctiques d'aquesta matèria, malgrat el minúscul laboratori disponible, privat de col·leccions i gairebé sense material òptic. Les pràctiques, encomanades primer a Josep Vives i Codina (1931-1993) i després (1965) a qui això signa, que va rebre carta blanca per organitzar-les, es basaven molt en excursions i treballs de camp, seguits de l'examen al laboratori del material recollectat, i miraven de compensar amb entusiasme i paciència la manca de llibres, de material òptic i d'experiència dels professors.

Bolòs mantingué decididament l'orientació de Font i Quer i d'Antoni de Bolòs, i donà continuïtat a la política d'invitació de grans experts, sobretot francesos (Georges Malençon, Raymond Bertault o l'alemany Rolf Singer, ja esmentat), perquè fessin prospeccions en àrees mal conegudes dels Països Catalans. Dirigí personalment, acompanyat per Creu Casas i Xavier Llimona, la primera campanya (del 31 d'octubre al 6 de novembre del 1969), centrada en el País Valencià meridional (Font Roja, port d'Albaida, Pinet, la Safor, coll del Raconet, Ontinyent, serra del Colmenar, port d'Almansa i el Saler), i en tornar a Barcelona per organitzar l'exposició de bolets, va ser a Castelldefels, Vilalba Sasserra i el coll de Montsoriu. Els resultats representaren un gran pas endavant en la nostra micologia, amb moltes novetats, entre les quals dues espècies inèdites, *Lepiota subvolvata* i *Hygrophorus carneogriseus*.

El 1973, Bolòs organitzà una nova excursió, també sota el lideratge micològic de Malençon i Bertault, que entre el 8 i el 10 de novembre explorà, amb la participació de Bolòs, indrets de la Catalunya interior, com la Panadella, Ossó de Sió, el Montsec, Cubells, Corbins i la serreta Negra de Fraga, i després la Retuerta de Pina, Pina de Ebro i la serra d'Alcubierre, ja a l'àrea dels Monegres. A continuació, ja sense Bolòs, els expedicionaris passaren a Andalusia (Malençon i Bertault, 1976). Altres campanyes organitzades i finançades per Bolòs, però ja encomanades a la direcció de Llimona, foren la del 1970, sense la participació de Bertault, que explorà Menorca (14-16 de novembre) i Mallorca (18-21 de novembre) (Malençon i Bertault, 1972), i la del 1974, amb l'única participació de Bertault (vall del riu Foix, ports de Tortosa, Collserola i serres del Maresme) (Bertault, 1982). Traslladat Llimona a Múrcia (setembre del 1977), l'exploració d'aquella mateixa tardor s'inicià a Granada, a Sierra Nevada i serres veïnes (17-20 d'octubre), per passar després a Catalunya, explorant pel camí la Font de la Figuera, el Picaio de

Sagunt, el desert de les Palmes, la Panadella, Llorac, l'Espluga de Francolí i el Montseny (24-29 d'octubre) (Malençon i Llimona, 1980; Llimona, 1984). La primavera següent (14-28 d'abril del 1978) Malençon torna per explorar les serres d'Alcaraz, Segura, Espuña, el Carxe, Aitana i la Font Roja, les tres darreres localitats ja dins dels Països Catalans. Es tracta de la primera exploració micològica de primavera de gran abast (Malençon i Llimona, 1983).

El conjunt dels treballs publicats, gairebé sempre a cura d'Oriol de Bolòs, a *Acta Phytotaxonomica Barcinonensis* provoca l'admiració per la riquesa i la precisió de les dades, per la perfecció científica de les descripcions i els dibuixos, fets pel mateix Malençon, i per la sòbria elegància del text francès. De la participació en el conjunt d'aquestes exploracions arrenca la formació micològica de camp de qui us parla i, indirectament, la de les escoles de micologia de camp de Catalunya i Múrcia.

Bolòs continuà organitzant, des de l'Institut Botànic, l'exposició anual de bolets, inicialment, i durant molts anys, a les cèntriques sales del Palau de la Virreina, i a partir del 1971 facilità l'organització dels cursets de micologia El món dels bolets, que feren possible la formació d'un grup força ampli de naturalistes interessats en micologia. Alguns d'ells acabarien fent recerca de qualitat, formant part del nucli bàsic de redactors de la *Revista Catalana de Micologia*, la publicació més prestigiosa de la Societat Catalana de Micologia (SCM). Bolòs, que havia acollit les primeres reunions de micòlegs al Departament de Botànica que ell dirigia, quan la societat esmentada fou creada (1973) formà part del grup de fundadors. Posteriorment, la SCM el nomenà soci honorífic. La primera tesi de micologia llegida al seu departament fou la d'Enric Gràcia (1981).

Pel que fa a la liquenologia, dirigí la tesi de Llimona, relacionant-la amb els coneixements ja disponibles sobre ecologia vegetal a l'àrea dels Monegres, derivats de la tesi doctoral de Jaume Terradas, també dirigida per ell. Per aquesta tesi es consultà el micòleg Malençon (1898-1984), ja esmentat, i el liquenòleg provençal Georges Clauzade (1914-2002), que seria la figura bàsica en l'arrencada de la liquenologia a Catalunya. Bolòs donà totes les facilitats per a la continuïtat de la línia de recerca liquenològica, inicialment representada per la tesi doctoral de Néstor Hladun, llegida el 1981, centrada en els líquens silícicoles del Montseny. D'aquesta manera, la informació liquenològica que se'n derivava s'afegia a la procedent de la tesi de Creu Casas (1953) sobre els briòfits del Montseny, de manera que complementava la seva pròpia tesi doctoral (1950) sobre vegetació vascular de la mateixa serralada.

Pel que fa a la briologia, recordem que Josep Vives i Codina, deixeble de Prudenci Seró, treballà amb Bolòs com a professor ajudant. Més tard, el 1967, acollí Creu Casas com a professora agregada de fitogeografia del Departament de Botànica. La coneguda briòloga inicià, el 1968, els seus estudis sobre els briòfits dels Monegres i sobre els de la ciutat de Barcelona, en aquest darrer cas amb la col·laboració de nombrosos alumnes. Els anys d'estada de Creu Casas en el nostre departament

(1967-1971) foren de gran activitat, tant en el treball de camp com en l'estudi de laboratori, i representaren l'inici del buidatge de les dades sobre briologia de la península Ibèrica, que molt més tard faria possible diverses obres de síntesi, molt consultades. El 1969, Casas organitzà al Departament un curs de briologia, que congregà bona part dels que, en anys ulteriors, esdevindrien professors de botànica a les universitats espanyoles i que representà l'inici de la seva activa escola de briòlegs.

Producte del seu interès per la terminologia científica catalana fou la tria (amb la col·laboració de Ramon Aramon i de qui us parla) de la terminologia científica de la criptogàmia, incloent-hi els noms populars preferents dels bolets (partint dels materials aplegats per Francesc Masclans). Aquesta tasca, inicialment obligada per la redacció de la *Gran enciclopèdia catalana*, ens permeté passar sense dificultats, el 1975, a explicar criptogàmia en català, i fou prosseguida, amb la col·laboració de Josep Vigo, tant de cara a la primera com a la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans.

Bolòs seguí treballant a l'Institut Botànic fins que la seva malaltia li ho impedí, però en deixar d'exercir-ne la direcció per incompatibilitat (1984) va veure, amb una certa resignació, com l'esperit de Font i Quer anava desapareixent de l'orientació científica d'aquesta institució que, en els darrers decennis, ha reduït els seus camps d'acció a la recerca en l'àmbit de les plantes vasculars. Tot i això, el prestigi de Font i Quer, de l'Institut Botànic i dels que l'havien dirigit, entre els quals el mateix Bolòs, féu possible que un dels pares de la liquenologia nord-africana, Roger-Guy Werner (1901-1977), fes una donació *post mortem* del seu herbari liquenològic a l'Institut Botànic de Barcelona.

XAVIER LLIMONA I PAGÈS
Membre de l'Institut d'Estudis Catalans

BIBLIOGRAFIA

- BERTAULT, R. (1982). «Contribution à la flore mycologique de la Catalogne». *Acta Botanica Barcinonensis* [Barcelona], vol. 34.
- CHADEFAUD, M.; EMBERGER, L. (1960). *Traité de botanique (systématique)*. Tom I: *Les végétaux non vasculaires (cryptogamie)*; tom II: *Les végétaux vasculaires*. París: Masson.
- ENGLER, A. (1954). *Syllabus der Pflanzenfamilien*. Vol. I. Berlín: Borntraeger.
- LLIMONA, X. (1984). «Llista d'espècies de l'exposició de fongs organitzada a Barcelona, l'octubre de 1977». *Butll. Soc. Cat. Micol.* [Barcelona], vol. 8, p. 39-46.
- MALENÇON, G.; BERTAULT, R. (1976). «Champignons de la Péninsule Ibérique: VI: Catalogne, Aragon, Andalousie». *Acta Phytotaxonomica Barcinonensis* [Barcelona], vol. 19, p. 1-68.
- (1972). «Champignons de la Péninsule Ibérique: IV: Les îles Baléares». *Acta Phytotaxonomica Barcinonensis* [Barcelona], vol. 11, p. 1-64.

- MALENÇON, G.; LLIMONA, X. (1980). «Champignons de la Péninsule Ibérique: VI: Est et Sud-Est». *An. Univ. Murcia. Ciencias* [Múrcia], vol. 34, p. 47-135.
- (1983). «Champignons de la Péninsule Ibérique: VII: Flore vernale du SE: Basidiomycètes». *An. Univ. Murcia. Ciencias* [Múrcia], vol. 41, p. 3-89.
- STRASBURGER, E.; NOLL, F.; SCHENCK, H.; SCHIMPER, A. F. W. (1960). *Tratado de botánica*. Barcelona: Marín.
- WETTSTEIN, R. (1960). *Tratado de botánica sistemática*. Barcelona: Labor.